

A' BARÁTSÁGOS SZEM-ÜGYRE TISZ-
TELENDŐ KASSAI JÓ'SEF' SZERENTSI PLÉ-
BÁNOSTÓL ÍRATOTT, ÉS KASSÁNN KI-
NYOMTATTATOTT FELELETRŐL

E G Y G Y   K É T   S Z Ó .

Pulchrius est aliquando modestia, quam causa
superiorem esse.

Franc. Petrarcha.

Szebb némelykor alázatos módossággal, mint
okok' hathatóságával győzni.

Præcedat consideratio, & subsequatur operatio,
alias aberrat actio, cui viam non monstrat
ratio.

A' figyelmetes elmélkedés elől járjon, és úgy
következzék a' munka, különben hibás
leszsz a' tselekedet, melynek útát nem
mutat az okosság.

S z ó z a t.

Azt jegyzi meg bölts *Seneca* a' Harag-
rol írtt 3. Könyvének 9. Részében: Hogy
Socrates Bölts artzúl tsapatván egygy tsél-
tsap embertől, tsak azt mondá egész tsen-
des maga mérséklésével: *Nehéz dolog,*
hogy nem tudják az emberek, mikor kell-
jen ő nékiek sisakos fővel kimenni. Ezt
mondhatná méltán a' Tisztelendő Kassai Jó-
'sef Magyar nyelv' tanító Könyve ellen, né-
melly abban taláztatott állításokat helybe
nem hagyó Írója a' Barátságos Szem-ügy-
nek: mert nyomtatvánnya ennek azonnal
hogy Tisztelendő Kassai Úrnak megadatott,
zendülést támaszta ezen Úrban, tollat ada
kezébe, hogy (a' mint maga írja,) a'
tromfot tromffal üsse, heves megtzáfolás-
hoz foga, az ellene vetett Gántsok' élének
tompítására iparkodván. De indulatjának
mérgeesen felforrott zúgásai között, meg
nem

nem elégedett a' Szem-ügy' Írójától vetett gántok' erőtlenségének megmutatásában emberkedni, hanem szűrő ígékkel, személyt kisesebbítő ejtésekkel, 's embert alacsonyító mondásokkal úgy annyira beszövé feleletét, hogy ha az előhozott okokkal a' maga előtt betses könyve' védelmére győzedelmet láttzathatik is magának ígérni, írása' módjával a' tsendesebb vérű emberektől bizonyosan ezen egygy Vers Író' mondását vonja magára. *Magister, cui fervens difficili bile tumet jecur.* Ez olly mester, kinek a' boszszuállás' felforrott epéjével dagadoz mája.

Azt írja *Stobaeus*, hogy *Dion* Böltset a' vendégségből haza jöni látván egygy szidalmazó, motskos szidalommal illette, hallgatott mindenekre *Dion*, a' kitől utóljára kérdezé a' szidalmazó: semmit nem felelsz ezekre? monda *Dion*: *semmit*. En a' ki mind a' Szem-ügyet, mind az erre tett feleletet elolvastam, *Dion*t most nem követem, hanem egygy két szót mondok a' Tisztelendő Kassai Ur' feleletére: mert valamint a' sok szó-szaporítás nints hiba nélkül, úgy a' maga idejében a' szót elrejtteni, ki nem mondani, hiba.

A' Szem-ügy tiszta minden sértő ígék-től, és nem egyéb tzelből láttatik íratottnak lenni, hanem hogy mivel a' Magyar nyelv

nyelv' tanító új könyv sok, és eddig a' Magyar Grammatikusoknál nem olvastatott újmódi szabásokat ad elő, sokakban felébredett azon gondolkodás: vallyon jól állítja-e azokat Tisztelendő Kassai Ur, a' miket eddig más Íróban nem olvastunk? mivel a' húzomos idő' folyásával mint egygy megmohosodott szokástól nehezen távoznak el az emberek, mihelyt valami újítást sejdítenek, azonnal kettőztetik figyelem-tességeket, és próba-köre teszik az új-ságot, 's szemesen megvizsgálják, hogy ismérjék meg egész valóságát. Ezen próba nevezetesen a' tudományos dolgokban ellenvetésekkel mégyen véghez. Ezt a' módot követte a' Szem-ügy' Írója, mivel sok újítást vett észre a' Kassai Ur' könyvében. Újítást mondom, mert nem is adta volna ki könyvét, ha azt nem ítélte volna, hogy (a' mint maga erősíti) harmintz esztendőig tartott kotlás után, valami új szüleménynek kell kibújni a' tojásból. Felel ugyan a' Szem-ügybe kitett gántsokra, és tüzesen láttatik védelmezni maga állításait, de epe felforrással, és szűrő ígéssel rakott ejtésekkel, mintha egygy mondás azért volna igazabb a' másiknál, hogy azt egygyik forróbb indulattal védelmezi, mint a' másik. Jó tehát a' tzelja a' Szem-ügy' Írójának, 's ha hibázott vélekedésében, mutattassék meg a' hiba nem gyomroskodással, hanem tsendes okoskodással, mert
a' ha-

a' harag, és szeleskedés két ellensége a' dolog' jól elkészülésének. Ne is vélje azt a' Grammatikus Úr, hogy egygy *Pallás* ugrott ki fejéből, midőn könyvét kiadá, mert a' mi jó van benne, azt a' régibb Grammatikusokból írta ki, a' mit a' magáéból fértzelt hozzá, nem olly avas igazság, hogy ez a' kérdés ne férjen hozzá: úgy kell-é lenni? A' maga állításait megtáfolhatatlan igasságnak vélni, vakmerő dagály. Minden embert a' maga ítéletének engedelmissége alá akarni erőltetni, süketen igyekezni. Boszszonkodni a' valóságot nyomozó ellenvetésekre, gyengeség. Mert ki nem tudja, hogy a' *Philologusoknál* örökös a' vetélkedés. Sem *Despauterius*, sem *Orbilius*, határt nem vetetett a' Grammatikusok vélekedésének. Tart ma is sok ígékben a' meg nem állítotott bizonytalanság.

Vallyon miért heveskedik tehát Tisztelendő Kassai Úr a' Szem-ügy ellen? Azonban könnyen megfelelek önnön magamnak, ha *Senecába* bétékintek, ezeket írja ő egygyik Levelében: *Liberalium Artium consecratio molestos, verbosos, in-tempestivos, sibi que placentes facit, et ideo non discentes necessaria, quia supervacua didicerunt.* A' szabad mesterségek' szorgalmatos üzése az embereket nehéz természetűekké, szószaporítókká, 's önnön

nön magoknak tetszőkké teszi, és olyanokká, a' kik azért nem tanulják meg a' szükséges dolgokat, mert a' szükségteleket tanúlták. Egygy azon szabad mesterségek között a' Grammatika, ki tsudálja tehát, hogy a' mi Grammatikus Urunk is ezen nyavalyában sínlódik.

Azonban az is igaz, hogy a' nagyra vágyódás' Lelke is tántorgatta Kassai Urat, mivel azzal hizelkedik magának, hogy némelly olly Jegyzeteket írt legyen könyvében, kiváltképpen a' Név' mássairól, a' Név szók', 's Ígék' Ragasztékjairól, melyeket tsak a' magassabban repülő elmék érthetnek, úgy annyira, *hogy* (a' mint a' második feleletben írja) *azokat vagy a' gyermeki észszel, vagy az Isten' kegyelméből tsak egygy Gírával bíró, annál inkább a' fél kegyelmű ember meg nem foghatja.* Temérdek, és kevély szédelgés, egygy Grammatikusnak úgy megrészegedni a' maga vélekedésétől, hogy midőn a' Szókról ír, azt ítélje, hogy valami a' Böltesség' titkos tárházában elrejtetett igasságot húz ki napvilágra, és az Isten' különös elmebéli ajándékát állítja szükségesnek lenni annak, a' ki azt meg akarja fogni, a' mit a' gyermekek szoktak tanulni. Mekora tévelygés! És ezen kifejezésekkel a' Szem-ügy Írótsipdesi, és tsak olyan fél kegyelmű embernek állítja, a' ki még hozzá

zá sem férhet a' Grammatikai mélységes
titokhoz. Mekkora kevélység!

O Medici mediam huius Capitis pertundite venam.

Tudom én azt ugyan, hogy a' maga
képzéseiben felfúvzkodott megátalkodás,
sok Tudósokban feltaláltatott, mintha házi
nyavalya volna ez ő benne. Illyen vala
(hogy nagyokat említsek) *Theophrastus*
Paracelsus a' 16-dik Században híres Or-
vos, és Chemikus, a' ki nagy tudományá-
nak szelétől elragadtatván, nagyon kérke-
dő vőlt, minden Bóltseket megvetett, s
azt írja magáról: hogy ő a' tudományok-
ban fő hatalommal bíró Fejedelein, kinek
tartoznak engedelmeskedni minden Tudó-
sok. Illyen vala *Helmont János* 1588-ban
nagy tudománnyal ékes, de egyszersmind
mások' megvetésével hibás Tűdős, a' ki
azt írja maga felől; hogy ő *Gallenust*,
Hyppocratest, *Avicennát*, és mind a' Gö-
rög, - mind az Arabs Írókat olvasta, de
azokban semmi izmos tudományt nem ta-
lált. Azért *Aristotelest* egygy alávaló ve-
télkedőnek nevezi, *Hyppocrates'* munkájit
holmi szemet hulladéknak írja, *Gallenust*
tsalárd ámitónak jegyzi. Ugyan ezen nagy
dagályáért sokaktól megvettetett. Azon-
bán nem azért hozám én elő ezeket, hogy
Tisztelendő Kássai Urat ezekkel egészszen
egygybe hasonlítsam, mert egygy tsak a'
szavak'

szavak' hajtogatása, - 's írásá körül forgolódo Író, ki hasonlítana egészszen illy nagy dolgokról író Tudósokhoz, a' kikkel tsak annyiban egygyez meg, hogy olly nagy vélekedéssel vagyon maga felől a' kitsinyben, mint azok a' nagyban.

Hívja ugyan Kassai Úr' feleletének előszavában Tudos Grammatikus Társait, hogy a' ki munkájában győző okokkal valami Gántstot észre vejend, botlásárúl megemlékeztetni ne terheltelessék. De most hívja azokat, a' kiket előbb fejenként megbírált, és egygyet sem talált, a' ki tökéletesen várakozásának eleget tett volna. Meggyőző okokkal akar megintetni Kassai Úr, de bajos okokkal meggyőzni azt, a' ki erősen arra készítette magát, hogy meg ne győzettelessék. Mindent előbb megváltoztat az ember, mindenben előbb enged a' maga eszében bizakodó ember, mint azt megengedje, hogy nem lát annyit eszével, mint más. Azért igazán írta *Martialis*:

*Aurum, et opes, et rura frequens donabit amicus,
Qui velit ingenio cedere nullus erit.*

Megháborodottnak látom Tisztelendő Kassai Urat a' Szem-ügy Írónak ezen kifejezéséért: hogy a' ki azon Grammatikát olvassa, *kábúlást okozó zürzavarba fúl b' lé*. 'S ezekkel, és az ezekhez hasonló szó

szó ejtésekkel, könyvének betsét legyaláztatni, és a' jóindulatú Hazafiakat annak olvasásától elidegeníttetni állítja. Igazat ír-e a' Szem-ügy Író, vagy nem? Most azt nem fontolgatom hosszasan, tsak azt jegyzem röviden, hogy ha egygy sok esztendőig a' Grammatikai, nem minden észszel felérhető mélységes igazságokban szemeskedő, és egész kegyelmű ember botsátkozik bé a' Tisztelendő Úr' Grammatikájába, ez talán nyugodt elmével mehet abban, de ha fél kegyelmű emberek olvassák, mint a' Szem-ügy Író, ezeket sűrű felleg lepi meg. Már pedig a' Tisztelendő Kassai Úr' Grammatikájának megértésére több a' fél, mint az egész kegyelmű Ember. Azonban gyengeség ezért békételenkedni: mert a' Szem-ügy' kiadásával nevezetesebbé tétett ezen Grammatika. Mivel az ellenvetéseknek olvasása, felébreszti a' Magyar Hazafiakban azon könyv' olvasásának kívánságát, a' melly ostromoltatik. Úgy is ki nem tudja, hogy a' melly könyv vagy tiltatik, vagy Ellent-Íróra talál, azonn inkább kapdos a' szemfülesség. Az ellenkezések üzik ki az emberből a' szűnnyadozást,

Midőn a' nevezetesebb Római Embereknek ditsóítására Emlék-Oszlopok emeltetnének, *Cáto* maga részére meg nem engedte, mondván: Inkább akarom hogy azt tudá-

tudakozzák az emberek, miért nem emeltek *Cátonak* Oszlopot? mint miért emeltek. Nem velőtlen hasonlítottással talán Tisztelendő Kassai Úr felől is ditsősségében kérdezhették volna a' Grammatikusok, miért nem írt Grammatikát? mint miért írt? Azonban minekutánna megírta, az elene tett gántsolódások, könyvének olvasására ébresztik a' Tudósokat. Nem idegeníti tehát a' Szem-ügy a' jó indulatú Hazafiakat, hanem azoknak is Grammatikát ad kezekbe, kik különben nem vettek volna. És valóban nintsen haszon nélkül ezen könyv: mert ha bizonytalan is az a' haszon, melly az Olvasónak marad ezen Grammatikából, a' bizonyos, mellyet Tisztelendő Kassai Úr fog venni. Ezekre tekintve, a' mint a' Szem-ügy Írója is feljegyzette, dítseretes Kassai Úrnak igyekezete. Nem is követheti mindenik *Socrat*, a' ki kérdeztetvén: miért nem adna valamit ki írásban? Felelé: azért, ne talán betesebb legyen a' papiros, mint a' mit reá írnék.

Megfelelte egész erejében a' Gántsokra Tiszt. Kassai Úr, ítélje meg az okos Olvasó, a' ki a' Szem-ügyet, az erre tett felelettel egybe veti, 's szemesebben megvizsgálja.

Felel ugyan mindenre

Projicit ampullas, et sesquipedalia verba.

Felel mindenre, és indúlatoskodik, hogy felelni kell. A' Szem-ügy Író't színlett szavaknak festékje alatt egy olly szűk eszű embernek mondogatván, a' ki még arra sem érdemes, hogy hozzá szólhasson a' Tiszt. Kassai Úr' Remekjéhez. Én a' ki ezt írom, megolvassván azon Grammatikát, bokrosan tudnám a' Gántsokat ellenére rakni, de nem akarok tűzzel közel járni a' puskaporhoz, 's mivel tsak egygy, két szót akarék írni, bérekesztem Írásmat, nem *Szarvassal*, mert az ilyen szemet dombon szedetett Ejtések egygy finom érzésű Embernek tollából ki nem folynak, hanem gondolatomnak tsinos ki nyilatkoztatásával.

Isocrates Bölts *Caréontól* sok beszédű embertől, ki a' Böltsnek Tanítványa kívánt lenni, kettős fizetést kért. Az okáról kérdeztetvén, felelé: egygyet kérek azért hogy szóllani, a' másikat, hogy hallgatni tanulj. Mind a' kettő nagy tudomány, okosan szóllani, okosan hallgatni. Én *Isocratesnek* tanítását akarván követni, úgy akarok szóllani, hogy okosan hallgassak, és úgy akarok hallgatni, hogy okosan szóljak. Azt szóllom pedig végezetre: hogy a' két perlekedő Fél között

zött annak látszatik ingadozóbb Ügye, a' ki azt mérgesen, a' más Félnak alatsnyításával védelmezi. Mert azt mondja *Demosthenes*: Hogy az a'féle viadalban az a' nyertes, a' ki meggyőztetettnek látatik, és az vesz, a' ki magát győzedelmesnek véli. Egész betsülettel írt a' Szem-ügy Író, hevesen, sőt sértegetve fel Tiszt. Kassai Úr, tehát — — —

Magyar Grammatikát írt a' nevezett Úr, azonban azért nem tarthatja magát jó Magyarnak, valamint nem Építő-Mester mind az, a' ki sok követ tud egygy rakásra hordani. Más jó Deák Grammatikusnak lenni, más jó Deáknak. Némelly szók felett perlekedni, némellyeket új hajtogatásra kanyarítani, ebből egygy betűt eltsípni, máshoz többet adni, itt az *ak-ból, eket*, tsinálni, ott egygy szónak más gyökeret rendelni, még nem téssen annyit, mint jó Magyarnak lenni. Jó, és hasznos Magyar nyelv' tanító könyvet pedig nem készíthet, a' ki nem jó Magyar. Érti ezt mit téssen a' jó Magyar. Azért méltán írja a' Szem-ügyet Kiadó, hogy a' Tiszt. Kassai Úr' Grammatikájából a' ki magyarul nem tud, nem tanul. Én ezen Grammatikát olvastam, de sokszor úgy belé kábúltam a' sok mindenfelé szőtt, fontt magyarázatokban, hogy akármelly *metaphysikai* mély értelmű igazság.

ságnak kinyomozásában inkább fáradoz-
 nek, mint a' Kassai Úr Grammatikájából
 annak végére menjek, hogy ennek vagy
 annak a' Magyar szónak *akkal* kell-é
 végződni, vagy *ekkel*. Képzelem mennyi
 tsavargó szövevényeknek kell lenni sok
 papirosból egygybe halmozott Szó-Köny-
 vében, valamint sok görbe fa szokott len-
 ni a' nagy erdőben.

Köz' haszonra ír a nyelv tanító köny-
 vét, de úgy ír, hogy tisztán, egészszen,
 kimerítve nem értheti más, csak az egész
 kegyelmű, két három Gírás ember, tehát
 annak minden a' ki olvassa, hasznát nem
 veheti. Úgy is a' miket más Grammati-
 kusokból ki-írt, azok ennekelőtte is tudva
 voltak, a' miket a' magáéból újjított,
 azok még nintsenek törvényes Birtokok-
 ban. Mi marad tehát Grammatikájában
 köz' haszonra való, a' mit magától
 adott?

Végezetre szóllítja ugyan Tiszt. Kas-
 sai Úr Túdós Magyar Grammatikus Tár-
 sait, hogy fizessék ki a' Szem-ügy Írót,
 és minekutánna maga telhetőkép-
 pen felforrott epéjét kiöntötte, másokat kiált
 a' boszszuállásra, de úgy vélem, hogy
 boszszuálló társat nem fog találni: maga
 pedig meg nem emlékezik ama' bölts
 mondásról: *Grandis animus non reagit in*
inju-

injurios. A' nagy Lélek nem boszszút-
álló.

Azonban bővelkedjék Tiszt. Kassai Úr
a' maga ítéletében Grammatikája felől a'
mint tetszik, terjeszsze minden erőlkö-
déssel annak betség, én arra kérem a'
Tudós Magyar Hazafiakat; vegyék jól
szem-ügyre ezen nagy iparkodással ké-
szített Magyar nyelv' tanító könyvet, és
ítéljék meg szoros megvizsgálás után,
minden részre hajlás nélkül, hozzá van-
é harmintz esztendőig folytatott munká-
hoz szabva az ebből várt haszon? Le-
het-e hasznát venni az Oskolákban, vagy
azoknál, a' kik különös Tanítók által a'
Magyar nyelv' tanulásához már hozzá
fogtak? vagy talán *Ausoniushnak*, eme'
Verse tellyesedik bé Tiszt. Kassai Úronn:

*Utilius dormire fuit, quam perdere somnum,
Atque oleum:*

V E G E.

Sunt quidam, qui scire volunt, ut sciant; et
curiositas est:

Sunt quidam, qui scire volunt ut sciantur; et
Vanitas est:

Sunt quidam, qui scire volunt, ut lucrentur; et
Cupiditas est.

Sunt quidam, qui scire volunt, ut ædificent; et
Caritas est.

Sunt quidam, qui scire volunt, ut ædificentur;
et Prudentia est.

S. Bernardus Serm. 56. in Cant.

Vagynak, a' kik tudni akarnak, hogy tudjanak,
és ez Szemfülesség.

Vagynak, a' kik tudni akarnak hogy tudassanak,
és ez Hívság.

Vagynak, a' kik tudni akarnak, hogy valamit
nyerjenek, és ez kívánság.

Vagynak, a' kik tudni akarnak, hogy másoknak
épületére légyenek, és ez Szeretet.

Vagynak, a' kik tudni akarnak, hogy épülést vé-
gyenek, és ez Okosság.

